

УДК 336.7

БАНКИ ЯК ІНВЕТОРИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ: РОЛЬ ТА СТАТУС

Раїса Степанівна КВАСНИЦЬКА

*к.е.н., доцент, докторант кафедри банківської справи Університету банківської справи НБУ (м. Київ)
E-mail: kvasnitska@mail.ru*

Анотація. У статті досліджено місце та роль банків серед інвесторів на фінансовому ринку. За результатами аналізу підходів до суті та складу різних за статусом на фінансовому ринку видів інвесторів, обґрунтовано авторську позицію щодо доцільності віднесення банків до такого статусного виду інвесторів як інституційні інвестори. Доведено, що за основною місією створення банки як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів, які можуть здійснювати як портфельні, так і прямі інвестиції в акції нефінансових та фінансових корпорацій.

Аннотация. В статье исследованы место и роль банков среди инвесторов на финансовом рынке. По результатам анализа подходов к сущности и составу различных по статусу на финансовом рынке видов инвесторов, обоснованно авторскую позицию относительно целесообразности отнесения банков к такому статусному виду инвесторов как институциональные инвесторы. Доказано, что, по основной миссии создания, банки как депозитарные финансовые корпорации должны рассматриваться на финансовом рынке именно в качестве не институциональных, а корпоративных инвесторов, которые могут осуществлять как портфельные, так и прямые инвестиции в акции нефинансовых и финансовых корпораций.

Ключові слова: банк, корпоративний інвестор, інституційний інвестор.

Ключевые слова: банк, корпоративный инвестор, институциональный инвестор.

Постановка проблеми. Сьогодні банки посідають чільне місце серед інститутів фінансового ринку країни, що пояснюється різноманітністю фінансових послуг та операцій, які притаманні їх діяльності та, які дозволяють залучати найбільшу кількість споживачів послуг та інвесторів. Банки є специфічним фінансовим посередником, який акумулює тимчасово непрацюючі грошові кошти населення та суб'єктів господарювання, перетворює їх у робочий капітал, тим самим підвищуючи інвестиційне навантаження на економіку [1, с. 207]. Однак, роль самих банків, як інститутів-інвесторів вітчизняного фінансового ринку, щодо організації заощадження населення для цілей довгострокових інвестицій в цінні папери підприємств реального сектора економіки, зниження залежності динаміки ринку від активності спекулятивних інвестиційних стратегій зарубіжних портфельних інвесторів є хоча і визнаною, однак, неоднозначною. У зв'язку із цим, особливої актуальності набуває дослідження ролі банків в якості різних за статусом інвесторів на фінансовому ринку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теорії та практики інвестиційної діяльності банків на фінансовому ринку України присвячено праці багатьох вчених-економістів, а саме: О. Д. Вовчак [4], А. О. Золковер [9], С. В. Леонова [3], Т. В. Майорової [6], Л. Ю. Сисоевої [1], В. Л. Пластун [7], О. М. Юркевич [8] та інших. Однак, аналізуючи підходи до визначення ролі банків-інвесторів, що позиціонується в сучасній економічній науці, виявляються факти існування певних розбіжностей щодо віднесення банків до такого виду інвесторів, як інституційні інвестори, що об'єктивно потребує подальшого проведення теоретичних досліджень окресленої проблематики.

Мета статті. Аналіз підходів до визначення місця та ролі банків серед інвесторів на вітчизняному фінансовому ринку та обґрунтування авторської позиції щодо доцільності віднесення банків до такого статусного виду інвесторів, як інституційні інвестори, яке в подальшому дасть змогу практично сформувати відповідні механізми забезпечення підвищення ефективності фор-

мування та використання інвестиційного потенціалу банківських установ.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. В Україні одним із учасників фінансового ринку виступають банки, які є фінансовими установами, що надають фінансові послуги, тобто здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2]. Окрім цього банки здійснюючи акумуляцію заощаджень, налагоджують взаємозв'язки між постачальниками та споживачами інвестиційних ресурсів та здійснюють перерозподіл інвестиційних ресурсів у продуктивний капітал, тобто виступають у ролі інвестора.

Спираючись на аналіз спеціалізованої літератури відмітимо, що інвесторів за їх статусом на фінансовому ринку поділяють на індивідуальних (приватних), корпоративних та інституційних інвесторів. До групи індивідуальних (приватних) інвесторів науковці майже однотайно і, на нашу думку, вірно відносять лише фізичних осіб. Корпоративними інвесторами виступають переважно акціонерні товариства, а також підприємства та установи інших форм власності. Корпоративні інвестори, з одного боку, емітують цінні папери з метою залучення фінансових ресурсів, а з іншого – шукають шляхи прибуткового розміщення своїх тимчасово вільних коштів. Іншими словами, корпоративними інвесторами можуть бути нефінансові корпорації різних форм власності, які здійснюючи інвестиції на фінансовому ринку, разом із індивідуальними (приватними) інвесторами виступають основними постачальниками ресурсів в економіку держави. Також у складі корпоративних інвесторів, крім нефінансових корпорацій, повинні, на наш погляд, розглядатися й інші депозитні корпорації, а саме банки та філії іноземних банків. Так, якщо банк, маючи тимчасово вільні власні кошти, використовує їх як інвестиційні ресурси для здійснення інвестиційної, а, ні в якому разі не кредитної (навіть що стосується інвестиційного кредитування) діяльності, то банк в такому випадку і буде виступати в якості корпоративного інвестора. Банки, як корпоративні інвестори, можуть здійснювати портфельні інвестиції (придбання акцій в невеликих обсягах, що дозволяє здійснювати лише опосередкований контроль за емітентом в рамках портфеля з урахуванням оптимального

сполучення параметрів ризик – прибутковість), а також прямі інвестиції (придбання великих пакетів, що дають банку як інвестору можливість здійснювати поточне управління підприємством і визначати стратегію його розвитку) [3].

Індивідуальні (приватні) та корпоративні інвестори, не маючи можливостей, необхідних знань, а також часу для того, щоб ефективно розміщувати свої заощадження на фінансовому ринку шляхом прямого інвестування, потребують професійного управління їх інвестиційними ресурсами, яке вони отримують від інституційних інвесторів. Саме на інституційних інвесторів покладається одне із важливих завдань державної інвестиційної політики – створення сприятливого середовища для нагромадження фінансових ресурсів суб'єктами економіки і забезпечення функціонування ефективного механізму їх трансформації в інвестиції [4, с.260]. Крім того, інституційні інвестори сприяють ефективному розподілу фінансових ресурсів суспільства, які виступають джерелом довгострокових інвестицій, що вкрай необхідні для розвитку вітчизняної економіки.

Необхідно зазначити, що однотайності думок щодо складу інституційних інвесторів у зарубіжних і вітчизняних дослідників немає. Однотайність серед науковців прослідковується лише щодо віднесення до інституційних інвесторів страхових компаній, недержавних пенсійних фондів та інститутів спільного інвестування (ICI). Це пояснюється тим, що саме за своєю природою функціонування дані інвестори здійснюють акумулювання інвестиційних ресурсів індивідуальних і корпоративних інвесторів, а також їх подальше вкладання в різні об'єкти інвестування.

Відмітимо, що до цих пір, в наукових колах триває дискусія в площині віднесення до даної групи інвесторів таких фінансових посередників – інститутів фінансового ринку, як банки. Одна група вчених [4; 5; 6; 7; 8] вважає банки провідними представниками системи інституційних інвесторів. З цього приводу О.Д. Вовчак категоріально виокремлюючи серед інституційних інвесторів банки, зазначає, що на сьогодні вони є основною ланкою між вільними фінансовими коштами та інвестиційними потребами та мають можливість діяти одночасно у двох важливих напрямках - на ринку цінних паперів і на кредитному ринку, які відповідають за перетворення заощаджень населення в інвестиції [4, с. 362]. Важко не погодитись із

даним твердженням в аспекті провідної ролі банків, як фінансових посередників, що діють на фінансовому ринку. Що ж стосується їх категоріального віднесення до інституційних інвесторів, то безсумнівного погодження із таким підходом у нас немає.

Також необхідно відмітити, що ряд дослідників [9; 10; 11; 12; 13] не розглядають у складі інституційних інвесторів банківські та інші кредитні установи, що, на наш погляд, є більш правильним відповідно до зазначених вище відмінних ознак діяльності даного виду інвесторів. В пояснення нашої позиції з даного питання зазначимо, що серед основних сутнісних ознак діяльності інституційних інвесторів ми чітко виділяємо обов'язковість об'єднання будь-яким інституційним інвестором заощаджень індивідуальних та корпоративних інвесторів у загальний фонд (пул) з метою подальшого їх інвестування на фідучіарній основі, але не через здійснення депозитних залучень та операцій щодо їх обслуговування. Таким чином, за основною місією створення банки, кредитні спілки та інші кредитні установи як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів.

Водночас зазначимо, що при створенні банком фонду банківського управління (ФБУ), який не є юридичною особою та представляє собою кошти учасників фонду банківського управління та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ [14], саме банк, за обов'язковим статусом інституційного інвестора як юридична особа, може розглядатися

в якості представника даного виду інвесторів. Дійсно, якщо відносини до інституційних інвесторів лише юридичних осіб, то ФБУ не може бути інституційним інвестором. Тобто, немає певного ФБУ, який створений банком, немає підстав розглядати даний інститут фінансового ринку у складі інституційних інвесторів, і навпаки.

Висновки. На основі вищевикладеного можна зробити такі узагальнення:

- здійснюючи акумуляцію та подальше розміщення фінансових ресурсів на фінансовому ринку України, банки як потужні інститути фінансового ринку виконують провідну роль у його функціонуванні;

- за основною місією створення банки як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів, які можуть здійснювати як портфельні, так і прямі інвестиції в акції нефінансових та фінансових корпорацій;

- банк, за обов'язковим статусом інституційного інвестора як юридична особа, може розглядатися в якості представника даного виду інвесторів лише при створенні банком ФБУ, який не є юридичною особою та представляє собою кошти учасників ФБУ та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ.

Зазначені узагальнення в подальшому сприятимуть практичному формуванню відповідних механізмів забезпечення підвищення ефективності використання інвестиційного потенціалу банків, інститутів-інвесторів фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Сисоева Л. Ю. Взаємодія банків та інститутів спільного інвестування в Україні: проблеми та перспективи / Л. Ю. Сисоева // Механізм регулювання економіки. — 2008. — № 3. — Т. 2. — С. 206–210.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» №2664-III від 12 липня 2001 року : станом на 01 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Леонов С. В. Порівняльний аналіз кредитної та інвестиційної діяльності банків в контексті використання їх інвестиційного

потенціалу / С. В. Леонов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/leonov.php.

4. Вовчак О. Д. Розвиток окремих категорій інституційних інвесторів в Україні [Текст] / О. Д. Вовчак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. — 2007. — Вип. 17.2. — С. 260–266.

5. Дацій Н. В. Інституційні інвестори як ланка фінансової системи і корпоративного сектора [Електронний ресурс] / Н. В. Дацій // Форум Дніпропетровської державної фінансової академії «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України». — Режим доступу :

<http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=485>.

6. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підручник [Текст] / Т. В. Майорова. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.

7. Пластун В. Л. Інституційні інвестори: підходи до визначення сутності та роль на фінансовому ринку [Електронний ресурс] / В. Л. Пластун. — Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua>.

8. Юркевич О. М. Визначення сутності та ролі інституційних інвесторів на фінансовому ринку України / О. М. Юркевич // Науковий збірник «Формування ринкової економіки». — 2011. — № 26. — С. 149–157.

9. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 23.02.2006 р.: офіц. текст : за станом на 11 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

10. Золковер А. О. Місце інституційних інвесторів у інвестиційній теорії [Текст] / А. О. Золко-

вер // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2011. — № 1 (19). — С. 201–206.

11. Кублікова Т. Інституційні інвестори: основні чинники росту [Текст] / Т. Кублікова // Схід. — 2008. — №6 (90). — С. 18–22.

12. Ніколаєва А. М. Інституційні інвестори як фінансові посередники на фондовому ринку [Електронний ресурс] / А. М. Ніколаєва, Ю. В. Гаврук // Економічний форум. — 2011. — № 2. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

13. Рабцун Н. В. Інституційний інвестор: сутність, поняття, класифікація / Н. В. Рабцун // Економіка. Фінанси. Право. — 2012. — № 11. — С. 19–22.

14. Проект Закон України «Про фонди банківського управління». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>.